

СУЧАСНІ ЗООПАРКИ ТА ЇХ ВНЕСОК У СТАЛИЙ РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

MODERN ZOOS AND THEIR CONTRIBUTION TO THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF GLOBAL TOURISM

У статті досліджується роль сучасних зоопарків у формуванні та розвитку глобального туристичного ринку. Аналізуються сучасні тенденції в діяльності зоопарків, які поступово трансформуються з місць розваг у центри освіти, науки та природоохоронної діяльності. Особлива увага приділяється їхньому внеску у збереження біорізноманіття, популяризацію екотуризму та підвищення обізнаності громадськості щодо важливості охорони природи. В статті розглядаються успішні приклади інтеграції зоопарків у туристичну індустрію, акцентуючи увагу на інноваційних підходах до утримання тварин, створення тематичних просторів та інтерактивних програм для відвідувачів. Аналізується економічний вплив зоопарків на місцеві громади та їх потенціал як важливих туристичних об'єктів. Досліджуються етичні аспекти утримання тварин у зоопарках і їхнє значення у глобальному контексті стійкого розвитку.

Ключові слова: зоопарки, екотуризм, біорізноманіття, сталий розвиток, природоохоронна діяльність, туристична індустрія, етичне утримання тварин.

This article explores the evolving role of modern zoos in shaping and developing the global tourism market. It analyzes contemporary trends in zoo operations, which are increasingly transforming from traditional entertainment venues into multidisciplinary centers focused on education, scientific research, and conservation activities. Modern zoos no longer serve solely as recreational attractions; instead, they are actively involved in environmental awareness campaigns and biodiversity preservation programs. This transformation reflects a broader shift toward sustainability and ethical animal care, in line with global environmental goals. Special attention is paid to the contribution of zoos to the protection of biodiversity and the promotion of ecotourism, as well as their influence on increasing public awareness regarding the importance of wildlife conservation. Through educational exhibits, research collaborations, and public outreach programs, zoos are engaging with communities in new and impactful ways. The article presents successful case studies of how zoos have been integrated into the tourism industry, emphasizing innovative approaches to animal care, such as habitat replication, enrichment techniques, and the creation of immersive, themed environments that enhance the visitor experience. These approaches not only improve animal welfare but also foster deeper emotional and educational connections between visitors and wildlife. Furthermore, the economic impact of zoos on local communities is examined, including job creation, tourism revenue, and partnerships with local businesses. Zoos have the potential to act as key tourism hubs, drawing both domestic and international visitors, which contributes to regional development and cultural exchange. The ethical aspects of keeping animals in captivity are also discussed, with an emphasis on how modern zoos are striving to balance animal welfare concerns with educational and conservation objectives. In the context of global sustainable development, zoos are positioned not only as institutions of leisure but as essential players in fostering environmental responsibility and global biodiversity stewardship.

Keywords: zoos, ecotourism, biodiversity, sustainable development, conservation activities, tourism industry, ethical animal care.

УДК 338.48:502.131:069.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct84-33>

Ципко В.В.

д.пед.н., професор,
завідувач кафедри туризму,
Національний транспортний
університет

Борисова О.В.

к.геогр.н.,
доцент кафедри туризму,
Національний транспортний
університет

Подпіснєв Д.С.

асистент кафедри туризму,
Національний транспортний
університет

Tsytko Victoria

National Transport University

Borysova Oksana

National Transport University

Podpisnov Denys

National Transport University

Постановка проблеми. Ідея створення зоопарків має давнє коріння – їхні найдавніші форми існували у стародавніх єгиптян, китайців і римлян понад 4 500 років тому. Спочатку зоопарки були місцями розваг і символами статусу багатих, а згодом відкривалися для публіки. У середньовічній та ранньомодерній Європі вони поєднували розваги з демонстрацією влади. Наприкінці XVIII – на початку XIX століття завдяки зоологічним товариствам зоопарки отримали наукове підґрунтя і стали центрами масового туризму. У XX столітті зоопарки зіткнулися з етичними питаннями утримання тварин, що призвело до появи біопарків із просторими вольєрами, як у Сан-Дієго, де умови максимально наближені до природних. Це підвищило освітню цінність зоопарків. Сучасні зоопарки важливі не лише з біологічної, а й культурної, мистецької та архітектурної точок зору. Вони створюють комфортні умови для тварин і естетично привабливі форми,

використовуючи сучасні технології та екологічні матеріали. Приклади – Сінгапурський, Чиказький і Копенгагенський зоопарки, де поєднуються еко-дизайн, інновації та функціональність. Сьогодні зоопарки – важливі культурні центри, що підтримують розвиток спільнот і служать платформами для виставок, фестивалів і тематичних заходів. Вони все більше наближаються до тематичних парків, пропонуючи не лише спостереження за тваринами, а й різноманітні культурні ініціативи. Зоопарки виконують соціальну функцію, організовуючи освітні програми для дітей і молоді, формуючи екологічну свідомість. Діти беруть участь у спеціальних заходах і тематичних майданчиках, поєднуючи навчання з відпочинком. Сучасні зоопарки – значні туристичні об'єкти, що приваблюють мільйони відвідувачів. Їхня інфраструктура включає заклади харчування, крамниці, атракціони, а програми дедалі більше орієнтовані на рекреаційні потреби. Проте виникає

проблема: у прагненні розважити гостей зоопарки ризикують втратити освітню та природоохоронну функції. Акцент на розвагах може знизити роль зоопарків як центрів екологічної освіти і виховання відповідального ставлення до природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Трансформація зоопарків із природоохоронної у туристичну сферу відбулася швидко, за півтора століття, через розвиток науки, техніки та суспільства. Проте увага до зоопарків як туристичних об'єктів з'явилася лише в 1970-х роках у США, а системні дослідження почали виходити з початку 2000-х (М. Шеклі [1], В. Кіслінг [2], Л. Мізіко та І. Белл [3], К. Хіггінботтом [4]). Сегмент туристичних послуг із показу тварин у неволі називається зоотуризмом, який включає спостереження, фото-, кінозйомку, годівлю та дотики до тварин. Цей вид туризму існує лише в установах із дикими тваринами в обмежених умовах [5]. Одна з останніх ґрунтовних праць – «Зоопарки та туризм» Уорвіка Фроста [6], але багато досліджень потребують оновлення через зміну контексту.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення ролі сучасних зоопарків у сталому розвитку глобального туризму через аналіз їх трансформації в освітні, наукові та природоохоронні центри, оцінку їхнього впливу на збереження біорізноманіття, розвиток екотуризму, економіку місцевих громад та етичні аспекти утримання тварин.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зоопарки в усьому світі займають важливе місце серед туристичних атракцій. Вони не лише приваблюють людей, які прагнуть побачити екзотичних тварин, але й забезпечують можливості для освітнього туризму, екологічної освіти та взаємодії з природою. Зоопарки також сприяють розвитку регіонів, створюючи нові робочі місця, залучаючи інвестиції та сприяючи культурному обміну. Зоопарки є важливими елементами туристичної інфраструктури, особливо в великих містах і регіонах, де природні резервати або національні парки є менш доступними для широкої публіки. З орієнтовним охопленням 700 мільйонів відвідувачів на рік [7], глобальний колектив зоопарків та акваріумів займає унікальну позицію для сприяння екологічній обізнаності величезної кількості людей. Система зоопарків стрімко розвивається, створюється дедалі більше об'єктів. Ієрархічне розмаїття їх системи ілюструється тим, що в науковій літературі розглядаються виключно так звані «основні» зоопарки, тобто ті, які є членами міжнародних, регіональних (у сенсі надрегіональних) і національних асоціацій. Таких зоопарків налічується всього близько 1200, тоді як загалом у цілому по світу налічується близько десяти тисяч зоопарків. Більшість із них розташована в Європі, потім у Північній Америці та Австралії. В одній лише Німеччині налічується понад 800 зоопарків. Їхня кількість зростає і в країнах, що розвиваються [8].

Проблема залучення відвідувачів є одним із ключових викликів для зоопарків, оскільки вона впливає на їхню природоохоронну, дослідницьку та освітню діяльність, особливо коли зоопарки досі сприймаються як місця розваг. Сучасні відвідувачі краще інформовані, частіше подорожують і є більш екологічно свідомими, ніж ті, хто відвідував зоопарки кілька десятиліть тому. Це ставить перед зоопарками завдання правильно позиціонувати себе у свідомості потенційних відвідувачів як заклади з позитивним іміджем, орієнтовані на важливі соціальні й екологічні цінності. На відміну від традиційного уявлення про зоопарк як місце виключно для розваг, сучасна громадська думка – соціально і морально прийнятна – акцентує увагу на зоопарках як на центрах збереження біорізноманіття та допомоги видам, які перебувають під загрозою зникнення. Цю точку зору підтримують професійні організації, такі як Всесвітня асоціація зоопарків та акваріумів [9]. Таким чином, у сучасному світі зоопарки прагнуть бути сприйнятими як місця освіти, досліджень і захисту природи.

Зоопарки привертають не лише місцевих жителів, але й туристів з інших країн, стають універсальними туристичними об'єктами, здатними задовольнити потреби найрізноманітнішої аудиторії. Певну складність становить визначення питомої ваги місцевих жителів або внутрішніх туристів у загальній масі відвідувачів. У деяких зоопарках були проведені спроби підрахунку. Так у Лондонському зоопарку: 87% відвідувачів – британці, а 13% – іноземці. Це становить понад 130 тис. відвідувачів щороку, що є значним туристичним потоком [6]. В Австралії близько 8 млн. осіб щорічно відвідують зоопарки, серед яких 5 млн. місцеве населення, а 3 млн. іноземні туристи [1].

Зараз зоопарки є одними з найбільш відвідуваних туристичних об'єктів у деяких країнах. Так у 2002 р. Австралійське бюро статистики (ABS) оприлюднило опитування домогосподарств, яке показало, що 5,8 мільйонів людей, або 40 відсотків населення, відвідали зоопарк або акваріум [10]. У 2005–2006 рр. Zoos Victoria, який керує трьома великими зоопарками штату Вікторія був найбільшим платним атракціоном у штаті з 1 129 690 платними відвідувачами [11]. Загалом зростання відвідуваності можна пов'язати з інтенсивною трансформацією зоологічних парків із кліток у натуралістичні експозиції – наприклад, колишні противники також почали відвідувати зоопарки [12]. Зростаючий інтерес і популярність дають можливість інвестувати в розвиток, що ще більше підвищує привабливість і конкурентоспроможність. Об'єкти, які раніше були нежиттєздатними і перебували на межі закриття, завдяки інвестиціям можуть перетворитися на нові туристичні атракції. Було значно зміцнено відвідувальну інфраструктуру – ресторани, магазини, дитячі майданчики, контактні зоопарки, масові заходи. Зростання відвідуваності

в усіх країнах, особливо після 2015 року, може бути пов'язане з міграційною кризою та збільшенням національного туризму. У 2018 і 2019 рр. більшість зоопарків у країнах Вишеградської чітвірки (Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині) побили рекорди відвідуваності [13]. З іншого боку, найвищі значення також були зафіксовані, наприклад, у найбільш відвідуваних наразі зоопарках у Бельгії, Данії, Франції чи Великій Британії [14]. Також на результати може вплинути розмір країни, а точніше розташування біля державних кордонів, а отже, важливість для транскордонного туризму. Столиці, такі як Прага чи Будапешт, є важливими центрами міжнародного туризму, що може вплинути на відвідуваність місцевих зоопарків. Значення іноземних відвідувачів може значно відрізнятися в окремих країнах, а в невеликих країнах із привабливими зоопарками воно, природно, може бути вищим. У таблиці 1 представлено дані по найбільш відвідуваним зоопаркам світу.

Великі зоопарки, такі як Берлінський, Сан-Дієго та Сінгапурський, виступають туристичними хабами, залучаючи мільйони відвідувачів щорічно. Вони мають розвинену інфраструктуру: готелі, ресторани, магазини, сувенірні лавки, паркінги та інші об'єкти, що робить їх комплексними туристичними об'єктами. Крім того, зоопарки організовують різноманітні заходи, фестивалі, тематичні виставки, що залучають нових відвідувачів. У таких зоопарках туристи можуть не лише насолоджуватися екскурсіями, а й брати участь у майстер-класах, лекціях і спеціалізованих заходах, пов'язаних з охороною навколишнього середовища та збереженням видів. Як роботодавці та атракції для відвідувачів зоопарки мають значний економічний вплив на міста, в яких вони розташовані. Акредитовані Асоціацією зоопарків та акваріумів (AZA) зоопарки залучили 183 мільйони відвідувачів до

американських зоопарків та акваріумів. У зоопарках-членах AZA в Штатах працює 198 000 осіб. За оцінками загальний економічний внесок зоопарків і акваріумів, акредитованих AZA у 2018 р. становив 22,5 мільярда доларів. Крім того, у 2013 році зоопарки сприяли додатковим витратам відвідувачів до і після відвідування в розмірі 2,4 мільярда доларів і забезпечили особистий дохід у розмірі 5,4 мільярда доларів. Витрати відвідувачів за межами території зоопарків у США підтримували близько 62 126 робочих місць [21]. Тим не менш, проблема фінансування залишається однією з найскладніших для багатьох зоопарків, особливо для тих, що знаходяться у країнах з менш стабільними економіками. Зоопарки потребують значних коштів для утримання тварин, реконструкції інфраструктури, оплати праці персоналу та проведення наукових досліджень. Крім того, зростання витрат на електроенергію, корм для тварин, а також необхідність постійного вдосконалення умов утримання створюють додаткові економічні труднощі. Для подолання цих проблем зоопарки змушені шукати нові джерела доходу, такі як розвиток послуг для відвідувачів, проведення спеціальних заходів, організація тематичних виставок, конференцій, продаж сувенірної продукції.

У багатьох випадках зоопарки отримують фінансову підтримку від держави, неурядових організацій, а також партнерств з великими компаніями, що зацікавлені у підтримці природоохоронних ініціатив. Тому зоопарки давно стали не лише місцями розваг, але й важливими центрами екологічної освіти. Вони проводять спеціальні освітні програми для школярів, студентів та туристів, які прагнуть глибше зрозуміти питання екології, охорони природи й біорізноманіття. Такі програми не лише інформують відвідувачів, але й формують у них відповідальне

Таблиця 1

Дані по найбільш відвідуваним зоопаркам світу

Назва зоопарку	Кількість відвідувачів	Основні атракції зоопарку
Тематичний парк Царство тварин Діснея (Флорида)	~ 8,770,000 (2023)	«Світ Аватара» з 3D-симулятором польоту, «Африка» (імітація сафарі африканською саваною), «Експедиція на Еверест» (200-футові американські гірки)
Пекінський зоопарк (Китай)	~ 6,000,000 щорічно	Павільйон Великої Панди площею 1000 м ² , найбільший в КНР океанаріум площею 120 000 м ²
Зоопарк Сан-Дієго (Каліфорнія, США)	~ 4,000,000 (2018)	канатний підйомник Skyfari, з якого відкривається вид на зоопарк з висоти пташиного польоту, 3 великі вольєри із сотнями видів екзотичних птахів, вольєр з гігантськими пандами, маршрут «стежками мавп»
Берлінський зоопарк (Берлін, Німеччина)	3,850,000 (2023)	один з найбільших в Німеччині акваріумів, Фату – найстаріша серед горил в неволі, великі панди
Зоопарк Геллабрунн (Мюнхен, Німеччина)	2,680,201 (2018)	будинок слонів, оновлений 2011–16 рр., павільйон джунглів, акваріум з піраньями, територія савани з жирафами, ексклюзивні екскурсійні тури
Зоопарк Бронкса (Нью-Йорк, США)	~ 2,150,000 щорічно	Астор Корт (історична частина зоопарку, яка є осередком таких споруд, як басейн з морськими левами), «Африканські рівнини», «Мадагаскар», «Гімалайське нагір'я», «Тигрова гора»

Джерело: сформовано авторами на основі [15–20]

ставлення до довкілля. У багатьох зоопарках створено освітні зони, де організовують лекції з екологічних проблем, збереження видів та ролі зоопарків у захисті тварин. Завдяки цьому зоопарки сприяють формуванню екологічної свідомості та дбайливого ставлення до природи. Освітні програми адаптовані для різних вікових груп і рівнів підготовки. Для маленьких дітей пропонуються інтерактивні заняття з іграми, квестами та творчими майстер-класами, тоді як для старших школярів і студентів організовують семінари та лекції з глибоким науковим змістом. Важливою особливістю таких програм є їхня практична складова: відвідувачі можуть долучитися до природоохоронних ініціатив, стати волонтерами зоопарків або навіть спостерігати за науковими дослідженнями та зусиллями зі збереження популяцій рідкісних видів. У деяких випадках навчання полегшується завдяки використанню високих технологій. Наприклад, німецька концепція передбачає розвиток традиційного зоопарку в інтерактивний музей із голографами, комп'ютерним моделюванням і віртуальною реальністю. Такі технології інтегруються в багатофункціональні куполи, що містять бібліотеки, кінотеатри, виставки і майстерні [22].

У сучасному світі сталий туризм набуває все більшого значення, і зоопарки відіграють ключову роль у реалізації принципів сталого розвитку [23]. Вони показують, як можна поєднувати туризм із охороною природи та підтримкою біорізноманіття. Зоопарки, що активно займаються збереженням рідкісних і зникаючих видів, реалізують програми їхньої охорони й розмноження в умовах неволі. Це важливий аспект не лише з точки зору наукової роботи, але й як частина культурно-освітнього туризму. Відвідувачі зоопарків дізнаються про реальні заходи з порятунку тварин і можуть долучитися до цих ініціатив. Наприклад, у співпраці з природоохоронними організаціями зоопарки організовують спеціальні заходи, де відвідувачам розповідають про проєкти збереження, що фінансуються самими зоопарками, і навіть пропонують зробити благодійні внески на підтримку окремих видів. Зоопарки також сприяють сталому туризму через впровадження екологічних ініціатив, таких як енергоефективні технології, переробка відходів і зниження негативного впливу на природу. Вони часто організовують акції, спрямовані на збереження природних ресурсів, і популяризують екологічні практики серед своїх відвідувачів. Це не тільки підвищує імідж зоопарків, але й приваблює свідомих туристів, які підтримують принципи сталого розвитку.

Із розвитком суспільної свідомості та популяризацією відповідального туризму все більше людей обирають зоопарки, які демонструють етичне ставлення до тварин. Яскравим прикладом є Сінгапурський зоопарк, відомий своїм принципом «відкритих просторів». Він входить до числа найпопулярніших туристичних об'єктів світу, пропонуючи відвідувачам

можливість спостерігати за тваринами у природному середовищі, прогулюючись серед джунглів або милуючись їхньою поведінкою у спеціально створених ландшафтах. Схожий підхід застосовують у зоопарках Сан-Дієго та Мельбурна, де території для тварин облаштовані з використанням природних бар'єрів, що дозволяє уникати кліток. Відвідувачам пропонують інтерактивні тури, нічні сафари чи програми годівлі, що сприяє більш глибокому зануренню у взаємодію з природою. Зоопарки також активно стають платформами для розвитку екотуризму, акцентуючи увагу на важливості збереження біорізноманіття. Наприклад, Австралійський зоопарк бере участь у програмах відновлення популяцій рідкісних видів, пропонуючи туристам можливість долучитися до екологічних ініціатив та відчувати свою причетність до глобальних зусиль зі збереження природи. Сучасні зоопарки активно долучаються до міжнародних ініціатив з охорони природи, таких як програми з відновлення популяцій тварин, репродуктивні програми для рідкісних видів, а також дослідження біорізноманіття. Ці програми допомагають не лише вивести на популяційний рівень види, що знаходяться на межі зникнення, але й створити середовище для їхнього подальшого розвитку в природі. Класичним прикладом таких ініціатив є успішні програми розмноження панд у Сичуанському зоопарку в Китаї, де ці тварини після численних зусиль з охорони і розведення були повернуті до дикої природи [24].

У сучасних умовах зростаючої конкуренції в туристичній сфері зоопарки повинні не лише враховувати етичні та моральні аспекти утримання тварин, а й пропонувати гостям унікальні враження. Це стимулює розробку концепцій, які забезпечують комфорт і добробут тварин, одночасно створюючи захопливий, пізнавальний і естетичний досвід для відвідувачів. З розвитком технологій зоопарки отримують нові можливості для підвищення комфортних умов для тварин, покращення взаємодії з відвідувачами та для розширення своїх освітніх програм (рис. 1).

Висновки. Сучасні зоопарки відіграють важливу роль у сталому розвитку глобального туризму, поєднуючи екологічну освіту, збереження біорізноманіття та культурну інтеграцію. Вони стають не лише туристичними атракціями, а й центрами просвіти, науки та інновацій. Водночас зоопарки стикаються з етичними та екологічними викликами, зокрема щодо умов утримання тварин та впливу на природу. Ці проблеми зумовлюють потребу в нових підходах, зокрема використанні цифрових технологій та створенні віртуальних форматів відвідування.

Подальші дослідження мають зосередитися на оцінці ефективності зоопарків у досягненні Цілей сталого розвитку, аналізі їхнього внеску у трансформацію туристичної інфраструктури та вивченні потенціалу інновацій для зменшення екологічного сліду туризму.

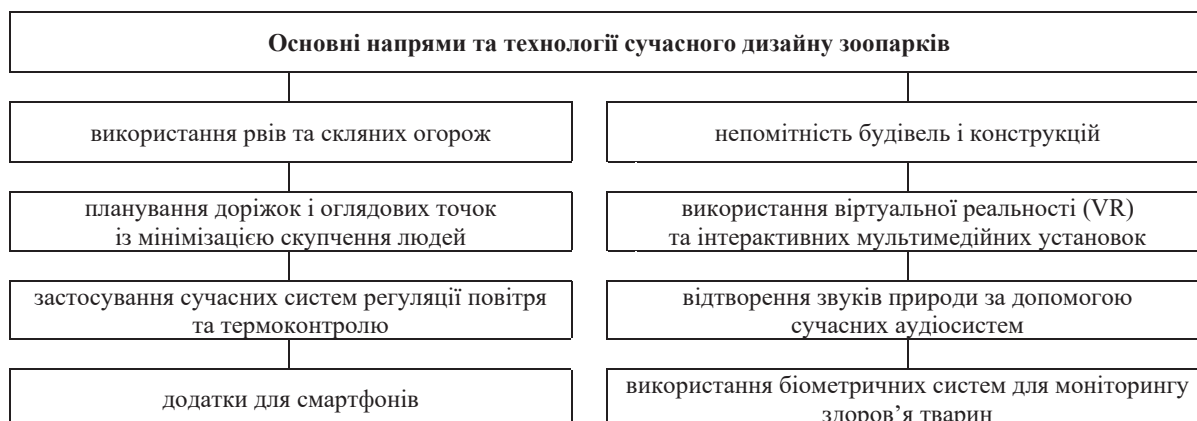

Рис. 1. Основні напрями та технології сучасного дизайну зоопарків

Джерело: сформовано авторами на основі [25], [26]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Shackley M. (1996). *Wildlife Tourism*. London: Thomson Learning.
- Kisling V. N. (2001). *Zoo and aquarium history: ancient animal collections to zoological gardens*. Boca Raton, Fla.: CRC Press.
- Mizicko L. & Bell E. C. (2001). *Encyclopedia of the World's Zoos*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers.
- Higginbottom, K. (Ed.) *Wildlife Tourism: Impacts, Management and Planning*; Common Ground Pty Ltd.: Altona, Australia, 2004.
- Mason P. (2000): Zoo Tourism: the Need for More Research. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(4), 333–339. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669580008667368>
- Frost, W. Zoos and Tourism: Conservation, Education, Entertainment? (2011). Channel View Publications, Aspects of Tourism: Bristol, UK.
- Zordan M. (2021). Progressive Zoos and Aquariums Must Be Part of the World's Response to COVID-19. Available at: <https://bit.ly/3YZaLaf>
- Nekolný L. & Fialová D. (2018). Zoo Tourism: What Actually Is a Zoo? *Czech Journal of Tourism*, 7(2), 153–166. DOI: <https://doi.org/10.1515/cjot-2018-0008>
- World Association of Zoos and Aquariums. 2005. *Building a Future for Wildlife: The World Zoo and Aquarium Conservation Strategy*. Bern: WAZA Executive Office.
- Australian Bureau of Statistics (2007) Year Book Australia, 2007. Cat. No. 1301.0 [online]. Available at: <https://bit.ly/43yYURy> (accessed 6 May 2007).
- Zoos Victoria (2006) Zoos Victoria Annual Report 2005–2006 (PDF). Available at: <http://www.zoo.org.au/zpgb/annualreports.htm> (accessed 1 March 2007).
- Hancocks D. (2001). *A different nature: The paradoxical world of zoos and their uncertain future*. The University of California Press.
- Nekolný L. (2023). Zoo Tourism in the Visegrad Four Countries: *Importance and Trends. Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 71 (1), 44–57. DOI: <https://doi.org/10.37741/t.71.1.3>
- Nekolný L. (2020). High-level attendances at European zoos in 2019: Part 2 – France, Germany and the Netherlands. *Zoo Grapevine & International Zoo News*, Autumn 2020, 31–34.
- “TEA/AECOM 2023 Global Attractions Attendance Report”. 2024. Retrieved January 26, 2025.
- 19 Best & Biggest Zoos in the World for 2024. VickyFlipFlopTravels. Available at: <https://vickyflipfloptravels.com/biggest-zoos-in-the-world/> (accessed: 23.05.2025).
- “San Diego Zoo attendance breaks record with more than 4 million visitors”. San Diego Tribune. January 11, 2019. Retrieved May 1, 2019.
- Geschäftsbericht 2023. (PDF) In: zoo-berlin.de. Zoologischer Garten Berlin AG, 7. Mai 2024, S. 13, 110, abgerufen am 25. Juni 2024.
- Geschäftsbericht 2018, S. 45. Abgerufen am 27. März 2020.
- Bronx Zoo New York – tickets, prices, timings, animals, what to expect, FAQs. TheBetterVacation.com. Available at: <https://thebettervacation.com/bronx-zoo/> (accessed: 23.05.2025).
- Josephson, A. (2022, November 16). The economics of zoos. SmartAsset. Available at: <https://smartasset.com/taxes/the-economics-of-zoos>.
- Verband Deutscher Freizeitunternehmen, (1995). *Zooseum: Die neue Präsentation von Tieren [Zooseum: The new way of presenting animals]*. *Amusement Technologie und Management* 25 (97), 32–5.
- United Nations. (2021). Make the SDGs a reality. Department of Economic and Social Affairs, United Nations. Available at: <https://sdgs.un.org/> (accessed on May 23, 2025).
- Chengdu Zoo, Sichuan: panda, map, how to get there. (n.d.). Available at: <https://www.travelchinaguide.com/attraction/sichuan/chengdu/zoo.htm>.
- Willis, S. (1999) 'Looking at the zoo', *The South Atlantic Quarterly*, vol. 98, no. 4, pp. 669–687.
- Braverman, I. (2011): Looking at zoos. *Cultural Studies*, 25(6), 809–842. DOI: <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.578250>